

Holbergs spillene
i „Den gamle By“

Ludvig Holberg

DEN
STUNDESLØSE

ISCENESÆTTELSE

Ulf Stenbjørn

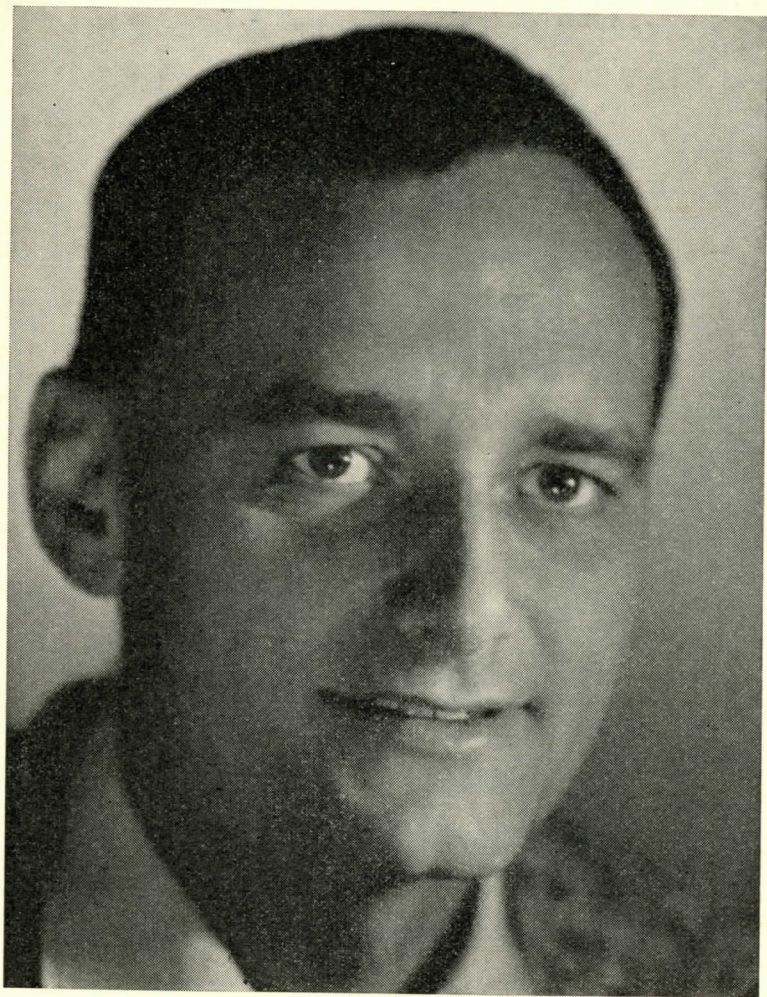
HOLBERGSPILLENE

i »Den gamle By«

1963

KUNSTNERISK LEDER: FRITZ BRUN

Trettende sæson

ULF STENBJØRN
Forestillingens iscenesætter og -

Holbergspillenes

leder gennem syv sæsoner

Hvis man skal tegne billedet af Holbergspillenes leder gennem de sidste syv sæsoner, da ser man en mand stående foran den gamle, røde bullade, — en mand, der som regel er knarvoren, skævbenet og bister som en anden Tobias Prokurator, Jeronimus eller Mester Herman, medmindre han da er helt overdrevet til den anden side og udstafferet som Jean de France. Hyppigst står han dog mørk og skummel med sin grimme kittud lige op i luften og tunge uvejrsskyer om sin trekantede hat — — og spejder efter vejret. Billedet fuldkommengøres af en blinkende vanddråbe, der er ved at samle sig i hans hats forreste snip. »Vi spæller« — siger han på den måde, som generationer af Holbergspillere ved ingen modsigelse tåler. Og når man senere står dernede på gruset og øver sin stemme mod elementernes rasen ligesom de gamle grækere, ser man hans blik følge publikum, der springer for livet op i buskene eller ind under bænkene, væk fra de trommende hagl og de tykke regntøve, alle med hovederne rettet mod scenen for ikke at gå glip af noget i en slags indisk balletstil efter princippet — »gå til venstre, se lige ud«. Da mildnes hans blik under de tykke bryn, og man ser han tænker: »Vi står sammen venner om den danske kultur.«

Det har vi gjort, Ulf Stenbjørn, hver gang, Du kaldte os sammen. Hvad enten Du bad os stå på scenen eller sidde på bænkene langs reberbanen. Bænkeafterøreren med sin klud går nu hvileløst rundt i disse skønne omgivelser og kan ikke bekvemme sig til at skifte kluden ud med en støvekost; den støvekost Du så flittigt har brugt gennem syv sæsoner til at feje al gammel teaterslendrians støv af Holbergs komedier. Men her, hvor Du har din sidste sæson, som i Guds frie natur — — festligt har det været, og tak skal du have for »Glæde, Contentement og Fornøjelse.«

Holbergspillene.

Holbergspillenes

leder gennem syv sæsoner

Hvis man skal tegne billedet af Holbergspillenes leder gennem de sidste syv sæsoner, da ser man en mand stående foran den gamle, røde bullade, — en mand, der som regel er knarvoren, skævbenet og bister som en anden Tobias Prokurator, Jeronimus eller Mester Herman, medmindre han da er helt overdrevet til den anden side og udstafferet som Jean de France. Hyppigst står han dog mørk og skummel med sin grimme kittud lige op i luften og tunge uvejrsskyer om sin trekantede hat — — og spejder efter vejret. Billedet fuldkommengøres af en blinkende vanddråbe, der er ved at samle sig i hans hats forreste snip. »Vi spæller« — siger han på den måde, som generationer af Holbergspillere ved ingen modsigelse tåler. Og når man senere står dernede på gruset og øver sin stemme mod elementernes rasen ligesom de gamle grækere, ser man hans blik følge publikum, der springer for livet op i buskene eller ind under bænkene, væk fra de trommende hagl og de tykke regntove, alle med hovederne rettet mod scenen for ikke at gå glip af noget i en slags indisk balletstil efter princippet — »gå til venstre, se lige ud«. Da mildnes hans blik under de tykke bryn, og man ser han tænker: »Vi står sammen venner om den danske kultur.«

Det har vi gjort, Ulf Stenbjørn, hver gang, Du kaldte os sammen. Hvad enten Du bad os stå på scenen eller sidde på bænkene langs reberbanen. Bænkeafterreren med sin klud går nu hvileløst rundt i disse skønne omgivelser og kan ikke bekvemme sig til at skifte kluden ud med en støvekost; den støvekost Du så flittigt har brugt gennem syv sæsoner til at feje al gammel teaterslendrians støv af Holbergs komedier. Men her, hvor Du har din sidste sæson, som i Guds frie natur — — festligt har det været, og tak skal du have for »Glæde, Contentement og Fornøielse.«

Holbergspillene.

Holberg,

den

aktuelle

Når man ser eller læser Holberg, forskrækkes man gang på gang ved at konstatere, hvor uhyggeligt aktuel han kan være. I skolen terpede man ind i os, at det fundamentale i hans komediekunst er satiren over hans samtid. Men gang på gang rammer hans satire i lige så høj grad vor tid. Har han da skrevet forgæves?

Der er få af hans satiriske komedier, der rammer vor tid så skarpt og dybt som *Den Stundesløse*. Efter gammel opfattelse, og den støttes kraftigt af Holbergs eget program i det første afsnit af *Pernilles indledningsmonolog*, er denne komedie at henregne under hans karakterstykker, en satire ikke over en af tidens moder, men over en rent menneskelig skavank. Holbergforskere har villet mene, at han har benyttet sig selv som model, idet han dog har forstørret sine små svagheder op til det kolossale. Ja måske, hvem kan vel sige sig fri for en rem af huden?

Men for vor tid bliver hans komedie en mere omfattende satire, idet de karakterbrister, han spotter, ikke længere er en rent personlig svaghed, men præger hele vor samfundsform. Man føler det, som om *Den Stundesløse* er holdt op som et spejl for hele vor fortravlede pærtid.

Hr. Vielgeschrey er en velhavende mand, som synes at leve helt godt af sine ejendomme på landet. Men han lever ikke godt. I stedet

for som en gemen gammeldags udbytter at æde og drikke af dunken og gøre sig livet behageligt, har han lavet sit hjem om til et kontor med skriverkarle, som tilbringer deres dag med at føre helt formålsløse regnskaber, tror han da; hvad de foretager sig, når han vender ryggen til, ser han ikke, om end han har sine anelser. Og så går dagen med at føre regnskab i fem eksemplarer, konferere og renskrive kopier. Det gælder så vigtige ting som »Catalogus over hans Liin-Klæder« og almindeligt husholdningsregnskab lige til »Drikke-Penge for et Fad forraadnede Pærer«, ja han farer i flint over, at man har glemte »en Skilling givet i Almisse til en Staader«. Thi mens han står temmelig uforstående overfor sin fæstebondes vanskeligheder, har han dog lidt til overs for stodderen, velfærdsmentaliteten er ham ikke fremmed. Stodderen skal have sin skilling, som så skal bogføres i fem kopier efter omhyggelig »Conferering med Klakken«.

Alle disse gøremål er selvfølgelig mere end han kan overkomme. Han har afgjort behov for udvidet personale og må nødvendigvis se sig om efter en svigersøn, der forstår bogholderi.

Det unyttige arbejdspress kan selvfølgelig ikke undgå at skabe nerver, ja, man må sikkert opfatte det som den dybere årsag til hans stundesløshed, hans faren rundt fra det ene til det andet, så han af lutter travlhed intet får udrettet. Denne rundtossede fortravlethed har Holberg fremstillet med fremragende komisk kunst. Men han har ikke overset, at Vielgeschrey er mere end et komisk nummer. Skikkelsen har sin »dæmoni«, som man kalder det nu for tiden; Holberg ville vel have brugt ordet »vanvid«. Da hans planer krydses, går han amok: Jeg er Alexander Magnus, og I andre ere alle Slyngle, som skal døe for min Haand!« Og han går løs på dem med en stol, men heldigvis er stolen ikke nogen atombombe, og det, at han genkender sin bror Leonard, fører ham tilbage til sin jævne virkelighed igen.

Hans egentlige modspiller i Den Stundesløse er Pernille. Hun har god hjælp af snyltegæsten Oldflux, som udfører et par virtuosroller

som advokaten og den fantastiske tyske skriver, et par festlige evolutioner, som for alvor får Vielgeschrey til at snurre rundt om sig selv. Men det er Pernille, som spinder intrigen. Hun er en psykolog uden skrupler, hun går sin herre frækt under øjne og kender hans natur så grundigt, at hun har ham i sin hule hånd. Han tror fuldt og fast på hende, selv om hun er ueksamineret og ikke kan skrive »det sidste Latin«, som er konventionelt fransk. Men hun er ellers inde i den blanding af kancellistil og sirlig stil, som er i brug der i huset, og når bogholderparret vil tale lige ud af posen, gør hun et genialt træk ved at benævne det »Bedemands-Stil«, som Vielgeschrey selvfølgelig ikke har forudsætninger for at forstå. Og som et sidste våben har hun sin opdagelse af, at inderst i dette tørre papirmenneske sidder der dog et lille bitte hjerte, som pludselig begynder at røre på sig, når nogen forulemper hans »lille sorte Hønne«.

Som hun ordner Vielgeschrey, ordner hun hele hans hus. For de altfor pæne og vege unge elskende agerer hun hjælpende forsyn, på lidt tyrannisk vis, for ellers går det ikke. Og samtidig er hun Kirsten Giftekniv for den giftesyge Magdelone, der i denne komedie for en gangs skyld optræder som ugift husholderske.

Leonard, som Holbergs talerør, tager i epilogen endnu en gang til orde mod faren ved stundesløs flid. Men Vielgeschrey, selv om han affinder sig med de fuldbyrdede kendsgerninger, er ikke blevet en anden. Han tager sin nye svigersøn til nåde, mod at han lover at lægge sig efter bogholderi. Muligvis kan Pernille lære ham, hvordan han skikkeligst kan begå sig i svigerfaderens kontor.

Til vor tid har Vielgeschrey efterladt en replik, der er gået ind i sproget som et bevinget ord. Det lyder kort og godt: Skriver I, Karle?

Christian Stub-Jørgensen.

INDENDØRS FRILUFTSSPIL

Holbergspillene og Helsingør Teater

Da Karl Stegger i sommeren 1950 tog initiativet til oprettelsen af Friluftsspillene i »Den gamle By«, var det slet ikke tanken, at man udelukkende ville spille Holberg.

Man begyndte med »Henrik og Pernille«, fordi den var så vel-egnet til formålet. Den havde fem år i forvejen været opført i fri luft i Holkegade i Faaborg, men ellers forbandt man slet ikke Holberg med friluftsopførelser dengang.

Man havde tænkt sig den næste sæson at opføre en vaudeville, men ved tilrettelægningen opdagede man de vanskeligheder, der meldte sig, når man ville opføre en forestilling, hvis dekoration krævede landskabelig skønhed.

Friluftsscenens bagvæg dannes af en bindingsværkslænge uden døre og vinduer og med et meget stort tegtag, som det altid har været svært at indarbejde i dekorationen.

Man besluttede derfor igen at spille Holberg, og valgte »Den pantsatte Bondedreng«.

Spillene hed dengang ikke Holbergspillene, men Friluftsspillene i Den gamle By, og det var Holger Perfort, der i 1953 blev leder af spillene, som døbte dem om til Holbergspillene.

Han havde indset, at Holberg passede bedst til scenen, og til den ramme, som museet danner, og det angav en klar linie.

Jeg tror ikke folk egentlig lagde mærke til, at foretagendet havde ændret navn, men det bevirkede, at de holdt op med at gøre vrøvl

over, at vi kun spillede Holberg, for selvfølgelig kan Holbergspillene ikke spille andet.

Tidligere havde de været fulde af gode råd om, at vi skulle spille »Elverhøj« og »Der var engang«.

Men det var også et navn, som var krævende og forpligtende. Det er ikke let hvert år at finde en ny komedie af Holberg, der passer til at spille i fri luft, og samtidig for meget små penge skaffe en passende rollebesætning til hans krævende karakterroller. Og kun de medvirkendes kærlighed til foretagendet, og lyst til at spille Holberg, har gjort, at det har kunnet gennemføres i tolv år.

Det, at det skulle være Holberg, bevirkede, at vi var tvunget til at tage nogle af de sjældent spillede komedier frem, og af al magt søge at gøre dem levende og tillokkende. Det kunne være vanskeligt, men hvor megen glæde har der ikke også ligget i at arbejde med disse lidet kendte stykker, og ligesom afdække nogle af de ukendte vellykkede scener og originale roller, der altid findes i Holbergs stykker, og som man vidste ikke havde haft liv i mange år, og mærke, hvordan hans menneskelighed, hans lune og fantasi talte til os hen over to århundreder.

Og hvor bittert kunne det ikke være, når en vellykket forestilling aften efter aften regnede fra hinanden, eller døde af kulde.

Allerede tidligt opstod tanken om at kunne komme under tag i dårligt vejr, og der har været fablet om halvtage og telte og plastic-overtræk.

Men da så planerne om flytningen af Helsingør Teater tog form, så vi frem til åbningen af dette, som den eneste ideelle løsning. Vi regnede dog med efter den første sæson at kunne fortsætte med at spille udendørs, og kun rykke ind i tilfælde af regn.

»Den Stundesløse« har altid stået på programmet, som den forestilling, der skulle spilles, det første år vi spillede indendørs. Det er en af Holbergs bedste komedier, og derfor kan Holbergspillene ikke komme udenom den i det lange løb, men den egner sig absolut ikke

til at spille i fri luft. Og da man kunne forvente, at der det første år ville være mere interesse for at opleve Helsingør Teater i funktion end at sidde ude i de tvivlsomme sommeraftener, var jeg klar over at skulle denne festlige, men krævende komedie opføres, måtte det blive i denne første sommer, hvor Holbergspillene rykker ind på Helsingør Teaters scene.

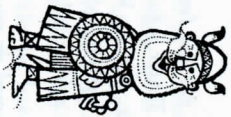
Men de tre sidste års regnfulde somre, i forbindelse med de muligheder, som findes inde i det charmerende og stemningsfyldte teaterum, har gjort tanken om foreløbig at spille i fri luft umulig. Og lige så selvfølgelig det har været at holde sig til Holberg uden dørs, fordi det passede bedst til omgivelserne, lige så selvfølgelig vil det være at spille andre forfattere indendørs, som passer til den ramme, som Helsingør Teater danner om spillene.

Jeg er glad over, at jeg kan slutte 8 års ledelse af Holbergspillene med en Holbergopførelse, men jeg er også fuldstændig overbevist om, at de ændrede sceneforhold betinger et andet repertoire. At finde dette bliver den fremtidige leder Fritz Bruns sag, til hvis ledelse jeg nu overlader spillene.

Fritz Brun har flere gange medvirket i Holbergspillene, har altid interesseret sig meget for dem, og jeg er overbevist om, at han vil kunne føre dem videre på den rigtige måde.

Men ligemeget hvilken linie spillene vil følge, håber jeg, at vejrguderne, som tvang dem indenfor, en dag vil tvinge dem udenfor igen, og ned ad bakken til den lille scene op ad bagsiden af bindingsværkslængen, mellem hyldetræerne og reberbanen, hvor man kun kan spille Holberg.

Ulf Stenbjørn.

Ej, ej JEPPE! Den bedste „kanaljesæk” findes paa VIKING

(*efter Holberg*)

Et gedigent spisesed med bjælker i loftet & 70 solide aaregaffer at spise ved & Olmerdugen er paa stolene & Den hvide dug paa bordet & Ingen music-boxes & Kun lutter tavshed, mens De nyder de bedste bøffer sønden og nord for polarcirklerne... Separat bar & Bløde tæpper paa gulvene OG høflige, upolitiske hovedsmænd klarer serveringen i højenloftssalen & Vel mødt til dag- eller natmad, fladt eller højt smørrebød, fadøl eller en „Rød Erik”, bøv eller ikke bøv... viljar aabent kl. 10—1 nat.

restaurant VIKING . SKOLEGYDE 10 . AARHUS C . tlf. 32827

DEN STUNDESLØSE

Komedie af Ludvig Holberg

Dekoration:

IVAN MOGENSEN

Isenesættelse:

ULF STENBJØRN

Kostumer:

MARIA DELEURAN

Vielseschrey, den stundesløse	<i>Miskow Makwarth</i>	Christoffer Federmesser, skriverkarl	<i>Peter Eszterbas</i>
Pernille, hans pige	<i>Ruth Maisie</i>	Jens Sandbüch, skriverkarl	<i>Jørgen Teylaud</i>
Leonora, hans datter	<i>Birte Lundsgaard</i>	Christen Griffel, skriverkarl	<i>Tage Axelzen</i>
Magdelone, hans husholderske	<i>Hilma Egeskov</i>	En barber	<i>Erling Dalsborg</i>
Leander, Leonora elsker	<i>Bent Conradi</i>	En bonde	<i>Henning Zibrandsen</i>
Erik Madsen, en bogholder	<i>Børge Hilbert</i>	En skredder	<i>Fritz Bruu</i>
Peder Eriksen, hans søn	<i>Henning Hansen</i>	Anne, Vielseschreys kokkepige	<i>Agnelhe Bjørn</i>
Oldfux, en avanturier	<i>Mogens Brix-Pedersen</i>	Leonard, Vielseschreys broder	<i>Fritz Bruu</i>
Lars Dinfass, skriverkarl	<i>Frøde Sørensen</i>	Corfiz, Leaunders farbroder	<i>Henning Zibrandsen</i>
		En notarius	<i>Jørgen Teylaud</i>

Efter forestillingen: **SPECIAL SMØRREBRØD**

åben til kl. 12 nat!

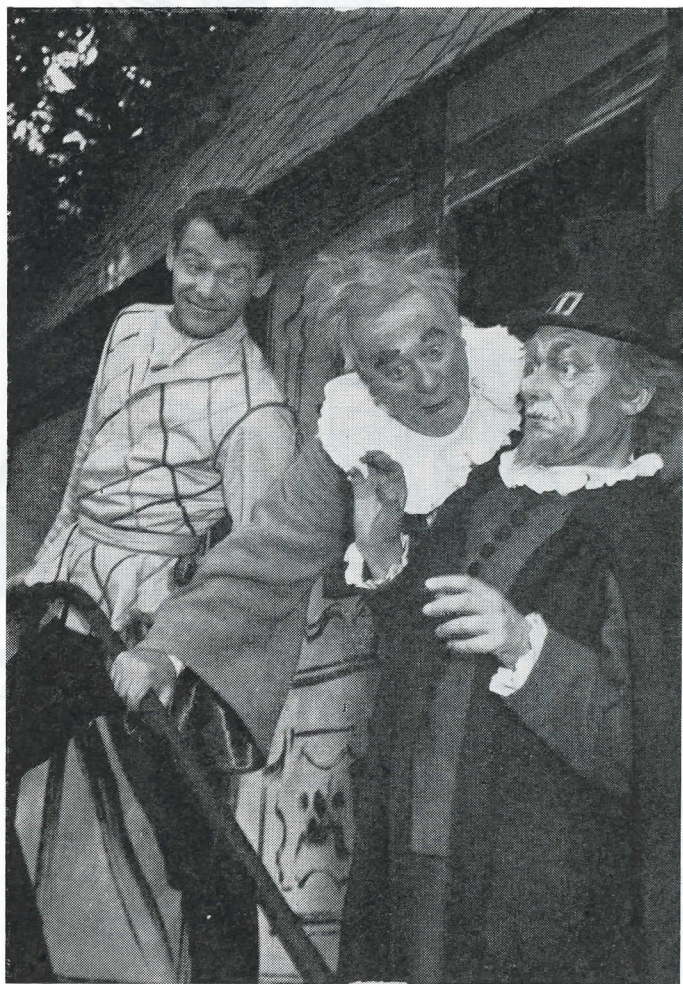
Sdr. alle 2, tlf. 3 38 13 . Frederiks allé 87, tlf. 3 58 13 . Guldsmedgade 14, tlf. 3 37 13 . Havnegade 24-26, tlf. 3 64 13

ET PROVINSTEMPEL

FOR THALIA

Det gamle Helsingør Theater staar i »Den gamle By« nu som et magnifikt Exempel paa de ydre Kaar, man i flere danske Provinsbyer bød Skuespilkunsten for ca. 150 Aar siden; af saadanne stilfærdige, ret prunkløse Theaterbygninger rejstes forbavsende nok netop i Aarene efter Statsbankerotten 1813 adskillige rundt om i vore Købstæder, — bygget af og for de lokale Dilettantselskaber. Thi i en Tid, hvor Landsfaderen og hans Raadgivere varetog Landets politiske Tarv, og hvor Massekommunikationsmidler som Television og Radio var ukendte, blev det at spille Komedie netop et af de vigtigste Adspredelsesmidler for Landets Borgerstand, og baade de selskabelige og de dramatiske Klubber er vigtige Træk i hin Tids Fysiognomi. Men her var ikke blot Tale om et Adspredelsesmiddel — en virkelig Kunstbegejstring af en Udbredelse og Styrke, der desværre er ukendt i vor fattige Tid, bar disse Foretagender.

Trods Tidens materielle Fattigdom gjorde man sig derfor ogsaa Umage for at bygge ordentlige Theatre, ogsaa selv om det jo i Reglen var lokale Bygmestre, formodentlig uden Kendskab til Theaterbyggeri i videre Udstrækning, der stod for Arbejdet. Det er da ogsaa en saadan Omhu, der kendetegner Helsingør Theater, indviet den 28. Januar 1817, altsaa følgelig opført Aaret før. Tilskuerrummet er spartansk, men pynteligt — har næppe været rigere end i den Skikkelse, vi nu ser (som formodentlig er den Form, Rummet fik nogle Aar efter Indvielsen). For Publikums Bekvemmelighed er der sørget med den lille Foyer bag Balkonen.

Fra sæsonen 1961

ABRACADABRA

Erling Dalsborg, Miskow Makwarth, Ulf. Stenbjørn

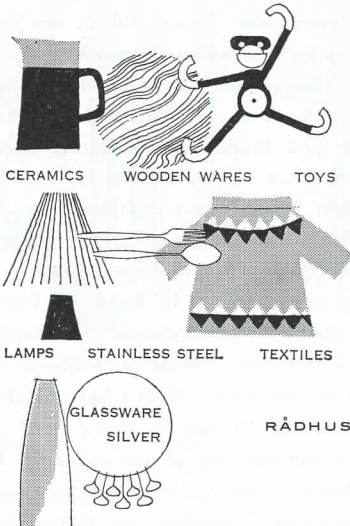
Den vigtigste Part af Huset, den for Theaterhistorikeren interessanteste, er dog Scenen og hvad dertil hører. Karakteristisk er det dybe Proscenium, flankeret af to Par Søjler af nærmest toscansk Orden; et Forbillede var utvivlsomt Det kgl. Theater i København, saaledes som det stod efter en Ombygning, C. F. Harsdorff foretog i 1794. Teknisk set stod Helsingør Theater sikkert adskilligt tilbage for Det kgl. Theater eller Hoftheatrene paa Christiansborg og Drottningholm ved Stockholm, der alle har repræsenteret Højdepunktet af Tidens theatertekniske Kunnen. Ogsaa den primitive Teknik paa Helsingør Theater har imidlertid sin Charme. Og med den kommer vi måske nærmere til at kunne danne os en Forestilling om et andet, langt ældre Theater, som nu er forsvundet — den Holbergske Scene i Lille Grønnegade.

Hertil bidrager ogsaa Theatrets Proportioner. Omkring 1750 forefattede den italienskfødte Theatermaler Jacopo Fabris, der havde forestaaet den tekniske Indretning af Komediehuset paa Kongens Nytorv i 1748 og det tilhørende Theatermaleri, og som tidligere havde virket i Berlin og Hamburg, et rigt illustreret Skrift, »Instruction in der theatralischen Architectur und Mechanique« (udgivet 1930 af Torben Krogh), hvori han, der altsaa var en særdeles forfaren Theaterrmand, opstiller ideelle Maal for et Theater, saaledes bør Prosceniet være 22 Alen i Bredden — et Maal der var overholdt paa Kongens Nytorv, og omtrent ogsaa paa Grønnegade-Theatret fra 1722 (20 Alen). Der er nu det morsomme, at en Række af Provins-theatrene, der næsten alle er (eller var) jævnaaldrende med Helsingør Theater, har nogenlunde ens Scenebredde, nemlig ca. 6 Mester, eller ca. 10 Alen; de er altsaa paa det nærmeste udført i halv Maalestok i Forhold til Fabris' ideale Fordring. Vi kan da med Lethed forestille os, hvorledes Komadiespil har taget sig ud paa de Scener, Holberg har kendt, selv om de begge er borte. Dog vogte man sig for at tro, at en virkelig theaterhistorisk Forestilling kan skabes; det er umuligt, — ogsaa selv om vi havde i tusindvis af Dokumenter til

Belysning af Sagen — thi Fortidens og Nutidens Spillemaade adskiller sig saa væsentligt fra hinanden, at vi aldrig kan lære den gamle Tids Spil at kende i Praxis; muligt vilde vi, der er fortrolige med en anden Spillestil, ogsaa betakke os derfor.

Lad os imidlertid glæde os over, at ogsaa den Holbergske Muse nu holder sit Indtog paa ny i den gamle Theaterbygning, der før i Tiden saa ofte har genlydt af hans Latter.

Henrik Nyrop-Christensen.

CERAMICS WOODEN WARES TOYS

LAMPS STAINLESS STEEL TEXTILES

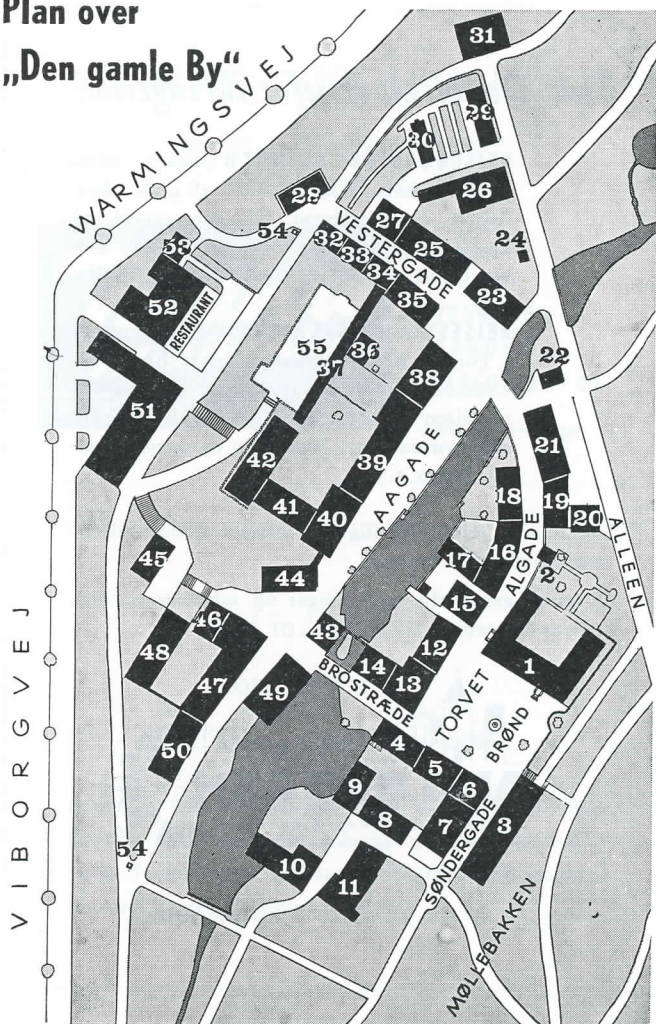
GLASSWARE
SILVER

**BANG'S
KUNST**
AKTIESELSKAB

RÅDHUSPLADSEN 5 . AARHUS C
PHONE 2 59 01

Plan over

„Den gamle By“

KØBSTADMUSEET »DEN GAMLE BY«

1. Borgmestergården
(billetsalg til museet)	27. Cyklens museum
2. Havepavillonen	28. Bulladen
3. Tekstilsamlingen	29. Drivhus fra Bernstorff
4-7. Aalborggården	30. Drivhus fra Geelsgaard
4. Trestoksværkshuset	31. Gartnerens hus
5. Stenhuset	32-34. „Lille Rosengården“
6. Empirehjørnet	32. Lysestøber og nålemager
7. Grotumfløjen	33. Bødkeren
8. Bryggeriet	34. Skomageren
9. Sadelmageren	35. Tobaksspinderiet
10. Garveriet	36. Tobaksladen
11. Aabenraa huset (postgården)	37. Reberbanen
12. Farveriet	38-42. Aarhus Møllegård
13. Glarmesteren, xylografen
og barberen	39. Hovedbygning
(med museets kontor)
14. Bogtrykkeren	43. Vandmøllen
15. Bogbinderen	44. Kustodebolig
16. Brænderiet og bageriet	45. Skolen
17. Brænderiets fedestald	46. Drejeren
18. Hattemageren	47. S. M. Holsts gård
19. Urmageren, urmuseet og
guldsmeden	48. Pakhus og stald
20. Smedien	49. Toldboden med Aarhus hav-
nemuseum og sejlmageren
21. Aalborgpakhuset	50. Væveriet med possement-
mageriet
22. Sprøjtehuset	51. Det gamle teater fra
Helsingør
23. Apoteket	52. Museets restaurant
24. Simonis lysthus	53. Toiletter
25. Marcus Bech's gård med
Aarhussamlingen	54. Milepæle
26. Haderslevhusene med sned-
keren, billedskærereren, tøm-
rereren og maleren	55. Friluftsscenen

BILLETSALG TIL HOLBERGSPILLENE:

»Helsingør Teater« kl. 15—20 . Telefon (061) 2 10 10